

người theo Chủ nghĩa tự do mới đều tán thành từng chi tiết của luật chống độc quyền ở Mỹ – luật mà đôi khi không được thúc đẩy bởi sự tận tụy chân thành cho sự nghiệp tự do kinh tế mà bởi những định kiến chống tư bản.) Dẫu vậy, như lịch sử đã cho thấy, xu hướng tập trung hóa là một vấn đề mà doanh nghiệp tự do trong một xã hội tự do có thể giải quyết được. Mặt khác, sự tập trung và tính khổng lồ (*mammothism*) lại là nguyên tắc sống còn của chủ nghĩa xã hội, vốn chính là chủ nghĩa tư bản nhà nước.

Không có bất kỳ lời tiên tri nào khác của Marx liên quan đến sự tiến hóa của "chủ nghĩa tư bản" (một thuật ngữ chưa thực sự xác đáng) trở thành hiện thực. Marx đã sống quá sớm: ông viết về nền kinh tế tự do giống như một chàng trai trẻ viết về cuộc sống trong khi chỉ am hiểu nhóm tuổi của chính mình. Những gì một người trẻ viết về những người lớn tuổi chắc chắn sẽ vướng phải sai lầm tai hại; nó chỉ có thể là sự phỏng đoán thuần túy. Vào giai đoạn sau của cuộc đời, Marx hoàn toàn bị thuyết phục về tầm quan trọng của công nghệ và nó hiện diện mạnh mẽ trong các tính toán của ông, nhưng ở thời điểm đó nó là một yếu tố còn quá mới mẻ trong nền văn minh của chúng ta và tiến triển quá nhanh để chúng ta có thể sử dụng nó như một hằng số cố định trong các phương trình của mình. (Ngày nay chúng ta cũng không thể thực sự đánh giá hết tác động sắp tới của máy tính và tự động hóa.) Tuy nhiên, dường như có một số dấu hiệu cho thấy Marx đã đắm chìm quá sâu về mặt cảm xúc vào các lý thuyết của mình đến mức ông đã vô thức (hoặc có ý thức) bỏ qua một số hiện tượng mới mẻ, vốn chắc chắn đã thu hút sự chú ý của ông trong những năm giữa thời điểm xuất bản *Tuyên ngôn Cộng sản* và khi ông qua đời vào năm 1883. Bị giằng xé giữa sự cuồng tín và trí tuệ cháy bỏng của mình, ông cũng mang một tầm nhìn bán-tôn-giáo được rập khuôn theo các khái niệm trong Kinh Thánh.

Tầm nhìn đó quan niệm lịch sử bắt đầu bằng một thời tiền sử hồn nhiên, như chốn thiên đường, tiếp theo là sự trỗi dậy đầy tội lỗi của các giai cấp, gia đình, tôn giáo, chính phủ và các hệ thống sản xuất bóc lột bất công, cho đến khi ông (như một nhà tiên tri thực thụ) cùng những người bạn của mình bước lên vũ đài để rao giảng Phúc âm Cứu rỗi mới bằng cách viết ra những cuốn Kinh thánh mới. Kỷ nguyên thiên niên kỷ của Nền chuyên chính vô sản không còn xa nữa và nó sẽ dẫn trở lại *Thiên đường đã mất* thuở xưa nhưng trong một phiên bản tốt đẹp hơn, tiến bộ hơn và hiện đại hơn. Tuy nhiên, Marx quá thông minh và cũng quá thận trọng để vẽ ra bức tranh về một nhân loại được cứu rỗi với độ chính xác đến nực cười của những người xã hội chủ nghĩa không tưởng. Ông muốn trở thành một "người xã hội chủ nghĩa khoa học", một nhà